

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

Плани семінарських занять

МОДУЛЬ 1. Наукові засади вивчення глобальних проблем людства

Тема семінару 1.1: Глобалізація як предмет філософського аналізу

Навчальні питання:

1. Поняття «глобальність», «глобалізм», «глобалізація».
2. Історія феномена глобалізації.
3. Сутність характерні риси та основні підходи до глобалізації

1. Поняття «глобальність», «глобалізм», «глобалізація».

Відповідь на питання має ґрунтуватись на характеристиці сутності понять «глобальність», «глобалізм», «глобалізація». Певну допомогу у цьому процесі має визначення У.Бека. Важливо також визначити та розрізняти поняття глобалізму і глобалізації.

«Глобалізації» – як об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок і взаємозалежність національних економік, політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодії людини з навколишнім середовищем.

Далі, слід звернутись до розуміння глобалізації із точки зору філософії

2. Історія феномена глобалізації.

Для аналізу питання треба звернути першочергову увагу на науковий дискурс феномену глобалізації який започаткували у 80-х роках XX ст. британські соціологи Роланд Робертсон, Ентоні Гіденс, Зигмунт Бауман, німецький соціолог Ульріх Бек, шведський соціолог Джонатан Фрідман, австралійський соціолог Малколм Вотерс. Щоб зрозуміти сутність глобалізації, доречно проаналізувати її витоки, причини і джерела, які, за Р. Робертсоном, Дж. Фрідманом і М. Вотерсом, сягають XV-VI ст.

Необхідно розкрити сутність основних етапів становлення процесу глобалізації. При висвітленні головних етапів особливу увагу необхідно звернути розкриттю сутності євроінтеграції та чинників світової інтеграції.

Питання для самостійної підготовки:

1. Сутність характерні риси та основні підходи до глобалізації

Необхідно визначити головні концепції щодо визначення суті та змісту процесу глобалізації.

Концепція У. Бек, М. Кастелз, Дж. Сорос щодо розуміння глобалізації як результат вільного руху капіталів і зростання залежності національних економік від глобальних фінансових ринків і транснаціональних корпорацій.

Необхідно розкрити сутність моделі «Вестернізації» як процесу набуття людством технологічної, комерційної та культурної однорідності і побудови світового суспільства за західним зразком.

Далі слід розкрити глобалізацію як процес цивілізаційної гомогенізації людства, висвітлити зв'язок глобалізації з модернізацією.

Концепція постмодернізму (З. Бауман, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда Ж. - Ф. Ліотар, У. Бек, Д. Харві) як створення наднаціонального універсуму, об'єднуючого на основі еклектичної суміші цінностей культури Сходу і Заходу, Півночі і Півдня, світські і посттрадиційні інтелектуальні течії.

Процес глобалізації за З.Батман.

Характеристика глобалізації Т.Фрідмена. Поняття “глокалізації”.

Модель глобалізації Дерріда.

Характеристика основних підходів до трактування змісту глобалізації - «гуманістичного», «критичного», «майбутнє глобалізації невизначено», «неоліберального»

Питання для самоконтролю:

1. Чи є тотожними терміни «глобалізм», «глобалізація»?
2. Охарактеризуйте поняття «глокалізація».
3. Чи виключають процеси глобалізації локалізацію та регіоналізацію?
4. Чи можна визначити глобалізацію як «інтенсифікацію соціальних відносин»?
5. Які фактори зумовлюють процес глобалізації?
6. Дайте характеристику.
8. Особливості постмодерністських концепцій глобалізації.
10. У чому полягають суперечності антиглобалізаційного руху?

Тематика рефератів

1. Процес глобалізації в концепції З. Баумана
2. Феномен глобалізації в теорії У. Бека..
3. Неоліберальна глобалізація.

Рекомендована література: 1-16.

Тема семінару 1.2: Глобалістика як теоретичне обґрунтування глобалізації

Навчальні питання:

1. Умови формування глобалістики.
2. Структура та предметне поле глобалістики.
3. Філософія та методологія глобалістики.
4. Основні напрями розвитку сучасної глобалістики.

1. Умови формування глобалістики.

Розкриття наукового знання про глобалістику необхідно розпочати з визначення причин. При цьому слід виділити та дати характеристику 3 етапам становлення глобалістики як науки. Пагоушський рух та праці Римського клубу.

2. Структура та предметне поле глобалістики.

В першу чергу необхідно всесторонньо розкрити «глобалістику» як нової, інтегративної галузі наукового знання, її зв'язок з філософією, гуманітарними і природничонауковими дисциплінами. Поняття глобалістики у широкому і у вузькому значенні.

Характеристика основних аспектів глобалістики – політичний, антропологічний, культурологічний, екологічний, соціальний.

Основні підходи до визначення предмету глобалістики. Її методологічні принципи. Місце глобальних проблем сучасності в глобалістиці. Основні завдання глобалістики.

Питання для самостійної підготовки:

1. Філософія та методологія глобалістики.

Розкриття філософії глобалістики необхідно розпочати з визначення місця і ролі соціальноприродних процесів у бутті людини. Далі слід пояснити фундаментальні принципи людського буття - єдність планети і живих істот, що її населяють.

Синергетика є новим і досить актуальним напрямком в дослідженні глобальних проблем і процесів. Синергетичний підхід до розуміння сучасного суспільства, як складної суспільної системи здатної до організації та самоорганізації. Становлення нового світового порядку, заснованого на якихось ліберальних економічних, політичних та ідеологічних стандартах.

Характеристика основних методів дослідження глобальних процесів.

2. Основні напрями розвитку сучасної глобалістики.

Характеристика основних напрямів глобалістики.

1. Технократична глобалістика – представники, основні положення.
2. Постіндустріальна глобалістика – представники, ідеї.
3. Еколого-популістська глобалістика.

4. Екзистенціально-культурна глобалістика.
5. Еволюційно-детерміністська глобалістика.

Сучасні парадигми глобалістики. Роль і місце Римського клубу у розумінні розвитку глобального світу. Причини глобальних проблем. "Стартові цілі" глобального розвитку людини і світу з позиції одного з фундаторів Римського клубу А. Печчеї.

Основні ідеї школи глобалістики, що репрезентує Інститут всесвітніх спостережень.

Положення ноосферологічної теорії В.І.Вернадського та їх характеристика.

Школа - універсального еволюціонізму М. М. Мойсєєва її принцип коеволюції.

Школа мітозу біосфер.

Школа контрольованого глобального розвитку Д. М. Гвішіані.

Школа «Світ-системна парадигма» (Ф. Бродель, І. Валлерстайн, С. Амін та ін).

Питання для самоконтролю:

1. Чи є тотожними терміни «глобалізація» та «глобалістика»? Якщо між ними існують відмінності, то у чому вони полягають?
2. В чому полягає необхідність нової галузі міждисциплінарного наукового знання – глобалістики?
3. Визначте предмет глобалістики та її структуру?
4. Яку філософську методологію використовує глобалістика?
6. На що спрямована діяльність сучасних шкіл глобалістики?

Тематика рефератів

1. Стартові цілі А.Печчеї, та досягнення Римського клубу.
2. Сучасні школи глобалістики

Рекомендована література: 1-16.

Тема семінару 1.3: Глобальні проблеми сучасності як система

Навчальні питання:

1. Поняття глобальних проблем сучасності.
2. Основні підходи та класифікація.
3. Загальна характеристика інтерсоціального блоку глобальних проблем.
4. Глобальні проблеми в системах «людина - суспільство» та «суспільство - природа».

1. Поняття глобальних проблем сучасності.

Для розуміння загальної експозиції та стану глобальних проблем сучасності необхідне їх усвідомлення у вигляді відкритої і динамічної системи. Глобальні проблеми потрібно сприймати і відповідно реагувати на них як на відносно упорядковане структурне утворення. Об'єктивні передумови введенню в науковий обіг поняття «глобальні проблеми сучасності». Визначення глобальних проблем В.В. Загладіним і І.Т.Фроловим - виділення специфічних ознак.

Локальний, регіональний та глобальний рівні розгортання глобальних проблем.

Аналіз системи глобальних проблем через три найбільш болючі тенденції сучасності («Римський клуб» - А. Кінг і Б. Шнайдер).

2. Основні підходи та класифікація.

Сучасні підходи в розумінні структури глобальних проблем.

Соціологічний підхід в розумінні глобальних проблем (А. Габю, Е. Фонтела). Класи світових проблем (Ж.-Ф. Рішара) - група екологічних проблем, економічні та соціальні проблеми, проблеми управління світом. Філософсько-методологічний підхід. Ієрархія глобальних проблем базується на принципі найбільшої конфліктогенності, причому не тільки

між системами «природа» / «людина» / «суспільство» / «техніка», але й усередині самих цих систем. Класифікація глобальних проблем сучасності.

3. Загальна характеристика інтерсоціального блоку глобальних проблем.

Природа сучасних глобальних проблем. Природні (ресурсні), соціальні (поселенські, етнічні, демографічні, економічні, політичні), культурні (технічні, етико-правові, ціннісні) і антрополого-вітальні (раціональні, вольові і духовні) аспекти людської діяльності. Проблема – наркотрафіку.

Проблеми діалогу культур і цивілізацій. Глобальні проекти: спрямовані на налагодження соціокультурного партнерства цивілізацій:

- 1) розробка глобального прогнозу ООН «Майбутнє цивілізацій»;
- 2) створення науково-освітнього порталу «Нова парадигма»;
- 3) розробка Всесвітньої наукової спадщини (поряд з природним і культурним, вже здійснюваним ЮНЕСКО);
- 4) організація освітніх систем нового типу для досягнення цілей тисячоліття;
- 5) розвиток цивілізаційного туризму;
- 6) створення просвітницьких організацій.

Питання для самостійної підготовки:

1. Глобальні проблеми в системах «людина - суспільство» та «суспільство - природа».

Особливості глобальних проблеми в системі «людина - суспільство» їх зв'язок з демографічним фактором.

Проблема освіти в фокусі глобалістики.

Проблема охорони здоров'я.

Проблема адаптації людини до сучасних, радикально мінливих умов життя. Бездуховність.

Питання для самоконтролю

1. Які основні варіанти класифікації глобальних проблем?
2. У чому суть філософсько-методологічного бачення структури глобальних проблем?
3. Перерахуйте проблеми, що входять до інтерсоціального класу?
4. Яку з глобальних проблем можна вважати найбільш давньою та важко вирішуваною?
5. Перерахуйте проблеми, що входять до блоку «людина - суспільство».
6. Назвіть проблеми, що утворюють групу «суспільство - природа».
7. Якими внутрішніми і зовнішніми чинниками характеризується динаміка глобальних проблем?
8. Чи згодні Ви з твердженням, що «батьківщиною» глобальних проблем є Захід?

Тематика рефератів

1. Класифікації глобальних проблем
2. Філософсько-методологічна структура глобальних проблем

Рекомендована література: 1-16.

Тема семінару 1.4: Економічна глобалізація: соціальні прояви і наслідки

Навчальні питання:

1. Економічні проблеми розвитку.
2. Економічна глобалізація у площині соціально-філософського аналізу.
3. Економічна глобалізація як основа становлення світового суспільства.
4. Соціально-філософські наслідки економічної глобалізації.
5. Філософія глобального менеджменту.

1. Економічні проблеми розвитку.

Розгляд багато вимірності глобалізаційного процесу доцільно почати з економічної глобалізації, оскільки вона є вирішальним чинником структурування світового простору.

Сутність економічних проблем сталого розвитку полягає у дефіциті ресурсів для вирішення комплексу глобальних проблем

Зростання економічної ефективності господарської діяльності призводить до поляризації економічного розвитку у різних вимірах – розшарування людського суспільства та його регіоналізація.

Класифікація економічних проблем.

Економіко-екологічні проблеми прояви та характеристика.

Соціально-економічні проблеми

Негативні наслідки глобалізації та діяльності ТНК, корупція.

2. Економічна глобалізація у площині соціально-філософського аналізу.

Місце і роль економічної глобалізації в структурі сучасного глобалізаційного процесу. Економічна глобалізація - глобалізація економіки, процес її переструктурування на транснаціональному і національному рівнях.

Зв'язок економічної глобалізації та мобільності капіталу. Вплив різних форм капіталу та ступеня мобільності. Економічна глобалізація та її історичний вимір. Глобальна конкуренція у галузях сучасної промисловості (середина XX - початок XXI століття).

Інституційні та організаційні форми глобальної економіки. Транснаціональні корпорації. ОЕСР, Світовий банк, МВФ, СQT.

Критерії глобального підприємства. Форми технологічної глобалізації.

Соціальні наслідки діяльності ТНК.

Зв'язок економічної глобалізації та глобалізації ринку праці.

Теорія світової системи І.Уолерстайна.

3. Економічна глобалізація як основа становлення світового суспільства

Вплив глобалізованих економічних зв'язків на структурування нового світопорядку.

Глобалізоване суспільство (М. Кастельс) як “суспільство мереж”. У. Бек та Н.Луман - як “суспільство ризику”. Майбутня світова соціальна мега-система як «світове село» (М. Мак-Люен). Основні ознаки, позитивні можливості та небезпеки кожної моделі.

Питання для самостійної підготовки:

1. Соціально-філософські наслідки економічної глобалізації

Діалектичні протиріччя економічної глобалізації.

Глобалізація як виклик суверенітету національних держав. Економічна глобалізація та формування глобальних еліт. Посилення соціальної нерівності на світовому рівні.

Економічна глобалізація та глобалізація злочинності (створення світової мережі наркоторгівлі, нелегальної торгівлі зброєю та людьми).

Економічна глобалізація та глобальна фінансова система (офшори).

Тенденції до демодернізації, зростанні чисельності “базарної буржуазії”. Небезпеки рефеодалізації світової спільноти.

2. Філософія глобального менеджменту

Глобальний менеджмент як виклик економічної глобалізації.

Основні передумови успішної діяльності глобального менеджера.

Глобальний менеджмент та формування глобального світорозуміння і глобального мислення. Структура глобального менеджменту - об'єктивна та суб'єктивна складові.

Соціологічний бік глобального менеджменту. Пошук та підготовка глобальних менеджерів. Інтеркультурна підготовка, культура спілкування, етикет кадрів.

Питання для самоконтролю

1. Визначте економічну глобалізацію як предмет соціологічного аналізу.
2. Що є передумовою економічної глобалізації?
3. Назвіть критерії глобального підприємництва.
4. Які можна виділити форми технологічної глобалізації?
5. Як змінює світ економічна глобалізація?
6. На яких засадах ґрунтується глобальний менеджмент?

Тематика рефератів

1. Інституційні та організаційні форми глобальної економіки
2. Теорія світової системи І.Уолерстайна.
3. Глобалізація як виклик суверенітету національних держав.

Рекомендована література: 1-21

Тема семінару 1.5: Глобальна цивілізаційна конкуренція

Навчальні питання:

1. Цивілізаційна природа глобальної конкуренції
2. Україна у глобальній цивілізаційній конкуренції
3. Маргіналізаційні процеси в Україні

1. Цивілізаційна природа глобальної конкуренції

Парадигма сучасних міжнародних відносин. Зв'язок глобальної конкуренції та конкуренції цивілізаційної.

Фактори успіху та засоби цивілізаційної конкуренції. Символічної форми боротьби їх різновиди та характеристики.

Цивілізаційна конкуренція Заходу з незахідними суспільствами. Нав'язування цивілізаційних принципів незахідним суспільствам Заходом. Ідея відповідності стандартам «цивілізованості» як спосіб Заходу пояснення і виправдання своєї глобальної експансії.

Поняття «вестернізації». Характеристика стратегії «демодернізації» суспільств, що вестернізуються.

Модель багатопольярного світу.

Сутність головного геополітичного протиріччя сучасності - в економічній галузі, у духовній галузі та у галузі безпеки.

2. Україна у глобальній цивілізаційній конкуренції

Зв'язок глобальної конкурентної боротьби, цивілізаційного чинника та ідей української еліти щодо розбудови держави-нації. Умови реалізації цивілізаційних інтересів держави.

Вплив географічного та історичного факторів в глобальній цивілізаційній конкуренції на Україну. Поліцивілізаційна природа українського суспільства.

Україна як центр зіткнення техногенної цивілізації є фундаменталізм національного і

релігійного характеру. Основна геоекономічна загроза цивілізаційній безпеці України.

Протистояння Євроатлантичної та Континентально-європейської моделей у цивілізаційній конкуренції на Україні. Передумови забезпечення цивілізаційної безпеки держави.

Питання для самостійної підготовки:

1. Маргіналізаційні процеси в Україні

Поняття «глобальна маргіналізація». Вплив глобальної маргіналізації на структуру суспільства. Поява та зростання нових тенденцій розвитку. Маргіналізаційні процеси в Україні

Конфлікт людини і влади. Проблема збереження цивілізаційної єдності українського суспільства. Основні напрямки подолання загрози маргіналізації. Головна мета гарантування цивілізаційної безпеки України. Збереження цивілізаційної ідентичності держави й особистості. Основні завдання щодо забезпечення цивілізаційної безпеки.

Особливу увагу необхідно звернути на те що протидія маргіналізаційним процесам має здійснюватися на трьох рівнях: Людина, Суспільство (соціальні зв'язки), Держава.

Роль та місце інтелектуального капіталу у глобальній конкуренції. Університетська освіта та її вплив на цивілізаційні процеси України.

Питання для самоконтролю

1. Чому глобальна конкуренція стає конкуренцією між цивілізаціями?
2. Чим зумовлено роль цивілізаційного коду як ключового чинника конкурентоспроможності держави?
3. Схарактеризуйте зміст поняття «цивілізаційна безпека».
4. У чому полягає специфіка цивілізаційної ідентичності України?
5. У чому проявляються наслідки маргіналізаційних процесів у цивілізаційній структурі українського суспільства?
6. Розкрийте сутність геополітичного проекту Великої Європи від Атлантики до Тихого океану?
7. Чи відповідає проект Великої Європи від Атлантики до Тихого океану цивілізаційним інтересам України?

Тематика рефератів

1. Сутність і форми глобальної конкуренції.
2. Чинники та ресурси глобальної конкурентоспроможності.
3. Цивілізаційні засади формування глобальних конкурентних стратегій.
4. «Бунт проти Заходу» та «світ без Заходу»: альтернативні моделі конкурентних стратегій незахідних суспільств.
5. Феномен глобальної маргіналізації.
6. Виклики демодернізації українського суспільства та шляхи їх подолання.
7. Шляхи подолання маргіналізаційних тенденцій у розвитку українського суспільства.

Рекомендована література: 1-21

Тема семінару 1.6: Альтерглобалізм

Навчальні питання:

1. Альтернативні моделі глобалізації
2. Альтерглобалістський рух
3. Ідеологія альтерглобалізму

1. Альтернативні моделі глобалізації

Ідея сталого розвитку. Загальна характеристика неоліберального проекту глобалізації.

Народження «антиглобалізму». Глобалісти та альтерглобалісти як дві домінуючі ідеологічні течії глобального світу. Способи зняття протиріч між ними.

Характеристика сил, що не визнають існуючу систему глобалізму безальтернативною.

Модель «структурного автаркічного експансіонізму».

Модель Ноосферизму альтернатива сучасній, техногенно-споживацькій стратегії глобалізації.

Місце та роль світових релігій як варіантів антиглобалізму. Іслам та православ'я.

Цвілізаційно-симфонічна модель глобалізації.

2. Альтерглобалістський Рух

Антиглобалізм як рух – причини, мета утворення та основні ідеї діяльності.

Критика антиглобалістами ідей глобальної масової культури.

Різниця між Антиглобалізмом та Альтерглобалізмом.

Альтерглобалізм – основні ідеї та прояви. Ознаки альтерглобалістського руху. Джерела альтерглобалізму. Мережний підхід до власного структурування та ознаки мережної організації.

Основні ознаки масових акцій альтерглобалістів. Участь українців в альтерглобалістському русі.

Феномен альтерглобалістського руху системність та антисистемність.

Питання для самостійної підготовки:

1. Ідеологія альтерглобалізму

Утопічний соціалізм як попередник альтерглобалізму.

Поява програмного документу «Четверта світова війна вже почалася», написаного субкоманданте Маркосом у 1997 р.

Основні загальні цілі альтерглобалістського руху. Характеристика ідеї списання боргів країн, що розвиваються, і постсоціалістичних країн, вироблення нових правил міжнародного кредитування, насамперед з метою заборонити кредиторам висувати такі умови, які обмежують державний суверенітет, у тому числі право народу самостійно обирати економічну систему і політичний курс; пропозиція замінити МВФ і Світовий банк системою регіональних банків, побудованих на демократичній основі і підзвітних усім державам-учасницям у рівній мірі; відділенні суспільного інтересу і приватних прибутків; повернення до примату політики над економікою; забезпечення балансу глобального добробуту і влади через етичні норми інвесторів і покупців тощо. Основні недоліки ідеології альтерглобалістського руху.

Поняття «деглобалізація». Уолден Белло та характеристика його 11 ключових напрямків альтернативної системи.

Питання для самоконтролю

1. Як співвідносяться поняття «альтерглобалізм» та «антиглобалізм»?

2. Як конфлікт глобалістів і альтерглобалістів проявляється у виборчих кампаніях у розвинених країнах?

3. Дайте характеристику потенціалу ісламізму у формуванні альтернативних моделей глобалізації.

4. У чому полягає універсалістський потенціал православ'я?

5. Розкрийте джерела та основні ціннісні засади православного глобалізму.

6. У чому полягає інтеркласовий та інтерідеологічний характер альтерглобалістського руху?

7. Визначте переваги й недоліки мережної форми організації альтерглобалістського руху.

8. Як відбувається еволюція організаційних форм альтерглобалістського руху?

9. Чим зумовлено слабкість і нерозвиненість альтерглобалістського руху в пострадянських країнах?

Тематика рефератів

Критика концепцій неоліберальної глобалізації.
Виникнення та етапи розвитку альтерглобалістського руху.
Ідеологічні засади сапатистського руху.
Форми і методи діяльності альтерглобалістських організацій.
Світоглядні засади руху за глобальну демократію.
Альтерглобалістський рух на пострадянському просторі.

Рекомендована література: 1-21

МОДУЛЬ 2. Характеристика та діалектичний аналіз глобальних проблем людства: політико-економіко-екологічні та антропосоціальні проблеми.

Тема 2.1. Проблеми народонаселення, продовольства і непоновлюваних ресурсів

Навчальні питання:

1. Глобалізація та демографічні проблеми світового населення
2. Проблеми продовольства та непоновлюваних ресурсів
3. Проблема дефіциту ресурсів розвитку суспільства.

1. Глобалізація та демографічні проблеми світового населення

Проблеми народонаселення, забезпечення його продовольством та іншими ресурсами впливає не тільки на положення окремих країн світу, але і на розвиток світової економіки і міжнародних відносин, тому вимагає до себе серйозної уваги. Багатовимірні процеси глобалізації сприяли створенню нових умов для просторової мобільності людей. Міжнародна міграція в добу глобалізації тісно пов'язана з глобальними структурними змінами.

Поняття “демографія”. Характеристика нинішнього стану людства. Показники якості народонаселення.

Концепція демографічного детермінізму.

Концепція демографічного алармизму та “фіналізму”.

Ідеї демографічного утопізму.

Концепція демографічного біологізму, демографічного максималізму, фаталізму, популізму.

Процес урбанізації населення. Проблеми нелегальної міграції та формування глобальних кримінальних мереж. Створення нових етно-расових груп

Геополітичний, гео економічний і геостратегічний аспекти глобальної демографічної проблеми.

2. Проблеми продовольства та непоновлюваних ресурсів

Місце продовольчої проблеми серед глобальних проблем людства. Нові тенденції в продовольчій сфері.

Соціально-економічний аспект продовольчої проблеми. Зв'язок системи міжнародної торгівлі з продовольчою проблемою. Протекціонізм. Діяльність Всесвітньої торгової організації (СОТ), Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) по регулюванню світової торгівлі.

Соціально-політичний аспект продовольчої проблеми.

Основні напрями вирішення глобальної продовольчої проблеми.

Питання для самостійної підготовки:

1. Проблема дефіциту ресурсів розвитку суспільства

Проблема невідновлюваних ресурсів. Загальна характеристика.

Поняття Декаплінгу Роль Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у вирішенні сировинної проблеми.

Зв'язок сировинної та енергетичної проблем.

Основні напрями вирішення глобальної сировинної проблеми.

Проблема глобальної енергетичної кризи або так званого “енергетичного голоду”.

Питання для самоконтролю

1. Що означає термін “демографія”?
2. Охарактеризуйте демографічну структуру світового населення.
3. Чим є процес демографічного старіння як характеристика сучасного етапу глобального світу?
4. Охарактеризуйте сутність продовольчої проблеми як проблеми соціально-політичного характеру.
5. Порівняйте концепції демографічного фаталізму та демографічного популізму.

Тематика рефератів

1. Сутність концепції демографічного детермінізму (М.Ковалевський, Д.М.Кейнс)
2. Аналіз концепції демографічного біологізму та демографічного максималізму.

Рекомендована література: 1-21

Тема 2.2. Антропологічний вимір сучасних глобалізаційних процесів

Навчальні питання:

1. Світовий розвиток і проблеми нової глобалізованої людини.
2. Культурна глобалізація.
3. Охорона здоров'я людини як глобальна проблема.
4. Становлення єдиного освітнього простору на Землі.

1. Світовий розвиток і проблеми нової глобалізованої людини.

Розвиток глобалізації висуває нові проблеми у найважливіших сферах життєдіяльності людини. Від того, як в умовах глобалізації змінюється суспільна свідомість, мотиви, цінності, життєві орієнтації, світогляд особистості і її відносини з суспільством, в кінцевому рахунку, залежить подальший розвиток людства.

Проблема становлення і формування особистості людини в умовах глобального світу є сьогодні однією з найактуальніших. Своїм корінням проблема людини йде в історію століть, але проблема особистості людини, конкретно пов'язана з процесами глобалізації, була піднята в 1970-і роки, і особливо актуалізувалася після 1990-х років.

У ХХІ столітті виникло питання про збереження самої людини як соціального й біологічного виду, її культури, способу життя, а також цінностей і нормативів, які були вироблені людством. Ураховуючи зазначене необхідно визначити причини змін людського буття під впливом глобалізації. Сучасна епоха глобалізації вимагає єдності думки і життя людей.

Умови для становлення особистості людини в глобалізованому світі. Антропологічні наслідки впливу глобалізації на внутрішній світ людини.

2. Культурна глобалізація.

Глобальні фінансові та товарні ринки, засоби інформації і міграційні потоки призвели до бурхливого зростання культурних обмінів. В ході цих контактів зникає безліч традиційних форм життя і способів мислення. Але одночасно процес глобалізації веде до виникнення нових

форм культури і образів життя. Культурна ідентичність через протиставлення “своє-чуже” або “ми - вони” здатна загострювати суперечності між культурами, особливо коли йдеться про культурно-політичну ідентичність.

Протиставлення культур Сходу і Заходу.

Перехрещення культур, як реально існуючі, так і можливі, є внутрішнім підґрунтям культурної глобалізації, соціально-антропологічними передумовами конститування світової культури.

З культурологічної точки зору, глобалізація являє собою діалектичний процес.

Створення нового соціокультурного середовища, розсуваючи межі просторово-часових та інформаційних обмежень, процеси глобалізації створюють передумови для стандартизації способу життя, уніфікації моделей соціальної поведінки. Сучасна глобалізація загострила проблеми культурного та цивілізаційного розвитку. Культурна єдність чи уніфікація. Феномен "масової культури". Культурна глобалізація супроводжується створенням своєї глобальної інфраструктури, основними елементами якої є телекомунікації та мова.

Модель мережевого суспільства (М.Кастельс) або дигітального суспільства (П.Глотц) та багато інших описів інфраструктур інформаційного суспільства розкривають роль телекомунікації у культурній глобалізації.

Чинники становлення глобальної лінгвістичної системи.

Організаційні параметри структурованості культурної глобалізації. Основні культурологічні організації (ЮНЕСКО - Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури).

Питання для самостійної підготовки:

1. Охорона здоров'я людини як глобальна проблема.

Причини, місце та роль актуалізації проблеми здоров'я в умовах глобалізації. Історія становлення проблеми.

Зв'язок рівня цивілізаційного розвитку з станом здоров'я людей. Основні захворювання.

Проблема боротьби з СНІДом. Географія хвороб.

Діяльність Всесвітньої організації охорони здоров'я, основні напрями.

2. Становлення єдиного освітнього простору на Землі

Зв'язок системи освіти з глобальною ринковою економікою. Зародження ідеї створення Єдиної світової освітньої системи, заснованої на єдиних освітніх стандартах. Суспільство перманентного навчання.

Маркетизація освіти.

Співвідношення транснаціонально-універсального і національно-самобутнього в освіті; співвідношення масовості та елітарності в підготовці фахівців; проблема «відтоку мізків», проблема розширення інформаційної відкритості суспільства з наростаючою інформаційною замкнутістю людини («шизофренія інформаційної культури»).

Вплив глобалізації на вищу освіту України. Болонський процес.

Питання для самоконтролю:

1. Яку роль відіграють антропологічні фактори в оцінці глобалізаційних процесів?
2. Якими Ви бачаєте перспективи людини в глобалізованому світі?
3. Якою постає проблема людини в епоху мас-медіа?
4. Як відбувається глобалізація освіти?

Тематика рефератів

1. Глобалізація і проблеми міжнародно-правові забезпечення охорони здоров'я
2. Криза культури та її причини у концепції О. Шпенглера.

Рекомендована література: 1-21

Тема 2.3. Екологічні виклики глобалізації

Навчальні питання:

1. Екологічна глобалізація
2. Концепції подолання екологічних проблем в сучасній Україні
3. Екоетика

1. Екологічна глобалізація

Загальна характеристика сучасного стану якості навколишнього природного середовища. Конфлікт між суспільством і природою.

Загрози природно-екологічного характеру. Парниковий ефект. Забруднення навколишнього середовища. Зменшення біорізноманіття. Ресурсна проблема. Проблема накопичення відходів. Збільшення кількості надзвичайних ситуацій (НС) природного та техногенного характеру. Проблема знищення лісів.

Аспекти екологічної проблеми як наслідок природних процесів і як ті, що викликані антропогенною дією і нераціональним природокористанням.

Екологічна ситуація в розвинених країнах.

Характеристика основних напрямів вирішення природно-екологічних проблем.

2. Концепції подолання екологічних проблем в сучасній Україні

Головною причиною невдач у проведенні прозорої екологічної політики та діяльності.

Причини і джерела погіршення екологічного стану України, здоров'я людей, виникнення демографічної кризи. Аналіз динаміки екологічного стану України. Вплив глобалізаційних процесів на трансформацію громадянського суспільства в Україні.

Правовий аспект діяльності екологічних організацій. Екологічні організації України (Українська екологічна організація "Зелений світ", Екологічний союз "Врятування від Чорнобиля", Національний екологічний центр України "Довкілля", "Українська молодіжна екологічна ліга", "Українське товариство охорони природи", "Фонд рятування дітей України від Чорнобильської трагедії", "Обласна екологічна асоціація "Зелений Рух Донбасу", "Дитяче екологічне об'єднання "Пролісок", Центр громадської дипломатії "Довкілля XXI" тощо). Зв'язок національних екологічних організацій з міжнародними.

Основні моменти при вирішенні екологічних проблем в Україні, як-то: екологічне виховання, просвіта, дбайливе ставлення до природи; екологічна експертиза та широке інформаційне забезпечення, раціональне природокористування; загальне роззброєння і використання вивільнених коштів на відновлення екологічної рівноваги.

Питання для самостійної підготовки:

1. Екоетика

Передумови для формування екологічної культури.

"Феноменом страху" перед знищенням земного життя.

Технократичний та екологічні підходи до осмислення екологічної кризи – характеристика стратегій розвитку, світоглядних позицій, моральної поведінки.

Зміни світоглядної парадигми у вирішенні екологічних проблем. Екологічна етика – основні принципи, функції та поняття. Корінним питання екологічної етики – відношення до ПРИРОДИ як до суб'єкта.

Складові частини: філософська екологічна етика і нормативна екологічна етика.

Характеристика основних моделей екоетики - «Благоговіння перед життям» А. Швейцара, «Етики поваги» Пола Тейлора, біоцентристська модель Гудпастера і Етрильда, «біоетика» Ренселера Поттер. Проблема екоетичного ідеалу

Питання для самоконтролю:

1. Якими є особливості екологічних проблем у високорозвинених країнах і країнах "третього світу"?
2. Простежте негативні зміни навколишнього середовища в різних країнах сучасного світу.
3. Фактори деградації і руйнування лісів на нашій планеті?
4. Якими ви бачте основні напрями екологічної політики в світі?
5. Яка проблема є центральною проблемою екоетики?

Тематика рефератів

1. Глобалізація і екологічні проблеми України
2. . Глобальна екологічна етика: принципи, функції, характер, теорії.

Рекомендована література: 1-21

Тема 2.4. Безпека особистості, суспільства і держави в умовах глобальних загроз

Навчальні питання:

1. Безпека як наукова проблема. Філософське осмислення безпеки людини.
2. Сутність політичної безпеки, як основи національної безпеки, основні механізми її забезпечення.
3. Транснаціональний тероризм як глобальна загроза. Глобалізація організованого насилля.

1. Безпека як наукова проблема. Філософське осмислення безпеки людини.

Поняття «безпеки». Зв'язок поняття «безпеки» та «загрози». Структура загроз та їх класифікація. Взаємодія ключових понять загроза, безпека, глобалізація, національна ідентичність, державні інтереси.

Безпека як наукова категорія. Зовнішня та внутрішня безпека. Безпека особистості. Безпека особистості та проблема свободи людини

Взаємозв'язок політики безпеки держави та національної ідентичності. Роль історії, культури, політики в «битві ідентичностей». Діалектика взаємодії внутрішньої та зовнішньої безпеки.

Вплив на процес безпеки глобальної інформатизації.

2. Сутність політичної безпеки, як основи національної безпеки, основні механізми її забезпечення

Поняття «політичної безпеки». Політична безпека як основа для створення оптимальних внутрішньополітичних умов для вирішення зовнішньополітичних проблем і навпаки.

Умови внутрішньополітичної безпеки і стабільності.

Розвиток взаємовигідних відносин з усіма країнами і інтеграційними об'єднаннями як умова зовнішньополітичної безпеки та поглиблення державного суверенітету. Формування системи заходів, органів, функцій держави і суспільства для захисту політичних інтересів країни, народу, суспільства, громадян і їх вплив на політичну. Взаємодія політичної безпеки та політичних інтересів країни.

Питання для самостійної підготовки:

3. Транснаціональний тероризм як глобальна загроза. Глобалізація організованого насилля.

Поняття тероризму як соціально-політичного явища. Різновиди тероризму. Співвідношення понять тероризм та екстремізм. Особливості сучасного тероризму.

Транснаціональний тероризм. Ознаки міжнародного тероризму.

Теорія «війн цивілізацій» С. Хантингтона.

Міжнародний тероризм і глобалізація суспільства.

Діяльність міжнародних спеціалізованих структур (Інтерпол, Європол тощо).

4. Ескалація військової конфронтації в умовах глобалізації

Історична роль військової сили як головного інструменту, завдяки якому соціальні відносини людей набули глобального характеру. Еволюція міжнародних систем договорів і структур міжнародної безпеки (від Європейської згоди до Організації північноатлантичного договору). Виникнення всесвітньої торгівлі зброєю, поряд з розповсюдженням по всьому світу воєнних технологій і інституціоналізації глобальних правових систем з питань війни і безпеки.

Аспекти воєнної глобалізації. Зміни місця воєн в історії культури XX поч. XXI ст. особливо регіональних.

Теорія В. Ростоу щодо оцінки глобалізації як засобу запобігання третій світовій війні.

Зміна психологічного ставлення людей до війни та до виробництва зброї.

Питання для самоконтролю:

1. Що міститься в понятті «загроза»?
2. «Поствересневий» (11.09.01) синдром і початок нового етапу глобального світу.
3. Чим є міжнародний тероризм як соціально-політичне явище?
4. Якими є дипломатичні зусилля світової спільноти щодо заборони хімічного, бактеріологічного та інших видів зброї масового знищення?
5. Охарактеризуйте техногенні катастрофи як прояви глобальних загроз.

Тематика рефератів

1. Діяльність структур міжнародної безпеки
2. Теорія В. Ростоу щодо оцінки глобалізації як засобу запобігання третій світовій війні.

ТЕМА2.5: “ Проблема гендерної рівності жінки в умовах глобального світу”

Навчальні питання:

1. Жінка у традиційному та індустріальному суспільстві.
2. Гендерні дослідження в сучасному суспільстві: проблеми, реалії, перспективи.
3. Гендерна рівність.
4. Гендерна нерівність
5. Гендерний рух

1. Жінка у традиційному та індустріальному суспільстві.

Розглядаючи перше питання потрібно звернути увагу, що вивчення проблеми взаємодії двох статей є важливою частини соціальної історії. У розумінні сучасного стану жінки слід звернути увагу на те як змінювалася роль жінки у традиційному та індустріальному суспільстві - жінка-берегиня дому, виявити та дати характеристику основним видам діяльності.

2. Гендерні дослідження в сучасному суспільстві: проблеми, реалії, перспективи.

При аналізі другого питання треба пояснити чому однією зі стратегій розвитку європейських держав у XXI столітті стає - формування особистості жінки й чоловіка, статева збалансованість у суспільстві. Особливу увагу приділити аналізу зміни ролі та міста жінки в різних галузях суспільства – економіці, політики, науці. Також необхідно пояснити розуміння понять «гендерної рівності», «гендерно-рольова поведінка людини».

Питання для самостійної підготовки:

3. Гендерна рівність.

Аналіз даного питання вимагає від здобувачів наукового підходу до проблеми гендерної рівності. Першим кроком у цьому напрямі стане вивчення концепції гендеру яка була оформлена у 1990 р. і підтримана соціальними та культурними програмами у рамках ООН

(«Гендер у розвитку»). Особливу увагу необхідно приділити висвітленню таких аспектів як гендер и sex, гендер і політика, гендер і економіка, гендер і родина тощо.

4. Гендерна нерівність

При вивченні даного питання слід розкрити зміст поняття гендерна нерівність як ступеню в якій жінки і чоловіки мають різними правами, ресурсами та владою. Необхідно показати його прояви у сучасному суспільстві.

5. Гендерний рух

У висвітленні проблем сучасного гендерного руху слід виявити його причини, показати як із правозахисного руху виокремлюється рух захисту жінок. Також необхідно визначити його етапи, виявити характерні ознаки. Слід встановити зв'язок між зміною ролі жінки у суспільстві та поширенням його організаційних форм.

Рекомендована література

1. *Книш М.М.* Глобальні проблеми людства : навч. посібник / М.М.Книш, Л.І.Котик. — Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2015. — 330 с.
2. *Книш М. М.* Політико-географічна глобалістика : навч.-метод. посібник для самост. роботи здобувачів / М. М. Книш, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. — 138 с.
3. *Кононенко О.Ю.* Актуальні проблеми сталого розвитку: навчально-методичний посібник / О.Ю. Кононенко. -К.: ДП «Прінт сервіс», 2016. -109 с.
4. *Білорус О. Г.* Глобалістика. Науковий глосарій і бібліографія / О. Г. Білорус. — К., 2000. — 169 с.
5. *Географія світового господарства (з основами економіки) : навч. посібник [за ред. Я. Б. Олійника, І. Г. Смирнова та ін.]. — К. : Знання, 2011. — 640 с.*
6. *Глобалістика : енциклопедія / [глав. ред. И. И. Мазур, А. Н. Чумаков]. — М. : Радуга, 2003. — 1328 с.*
7. *Глобальні проблеми світу : атлас. — К. : Картографія, 2009. — 144 с.*
8. *Книш М. М.* Політико-географічна глобалістика : навч. посібник / М. М. Книш, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 484 с.
9. *Лукашевич В. М.* Глобалістика : навч. посібник / В. М. Лукашевич ; [2-ге вид., доп. і перероб.]. — Львів : Новий Світ-2000, 2010. — 440 с.
10. *Суліма Є. М.* Глобалістика : підручник / Є. М. Суліма, М. А. Шепелєв. — К. : Вища школа, 2010. — 544 с.
11. *Бауман З.* Плинні часи : життя в добу непевності / З. Бауман [пер. з англ. А. Марчинського]. — К. : Критика, 2013. — 176 с.
12. *Бебик В. М.* Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика : навч. посібник / В. М. Бебик [та ін.]. — К. : Ун-т «Україна», 2006. — 208 с.
13. *Білецький М. І.* Соціальна географія : навч. посібник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 468 с.
14. *Білецький М. І.* Соціальна географія : словник-довідник / М. І. Білецький, І. В. Ванда, Л. І. Котик. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. — 164 с.
15. *Гаврилишин Б.* До ефективних суспільств : Дороговкази в майбутнє : доповідь Римському клубу / Б. Гаврилишин ; [упорядн. В. Рубцов ; 3-тє вид., доп.]. — К. : ПУЛЬСАРИ, 2009. — 248 с.

16. Гелд Д. Глобалізація/антиглобалізація / Д. Гелд, Е. Мак-Грю. — К. : КІС, 2004. — 180 с.
17. Глобалізація світового господарства: геопросторових вимір : монографія / О. О. Любіцева [та ін.]. — К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2010. — 160 с.
18. Гудзеляк І. І. Географія населення : навч. посібник / І. І. Гудзеляк. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2008. — 232 с.
19. Книш М. М. Глобалізація терористичної діяльності / М. М. Книш, Л. І. Котик // Географія та туризм : наук. зб. / [Ред. кол. : Я. Б. Олійник (відп. ред.) та ін.]. — Вип. 21. — К. : Альтерпрес, 2012. — С. 145—155.
20. Кравчук Н. Я. Дивергенція глобального розвитку : сучасна парадигма формування геофінансового простору / Н. Я. Кравчук. — К. : Знання, 2012. — 782 с.
21. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти : довідник / [наук. ред. У. Я. Садова]. — Львів : ІРД НАН України, 2009. — 228 с.
22. Берн Ш. Гендерная психология. — СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2001
23. Основи теорії гендеру: Навч. посіб. — К.: К.І.С., 2004. — С. 141–145, 500.
24. Empowerment Through People, Program and Institutions. A Report of the FACETS – Washington, 1997; Gender and Development. A representative selection of Articles from recent issues of this international Journal. – Washington, 1998. – p. 14 - 23.
25. Дьячкова Е. А. Нерівність в розподілі доходів і формування російського середнього класу // новое поколение. 2000. № 2. Т. 5
26. Працюють більше, але ... // МОП. Трудовий світ. Видання МОП МВТ. 1996. № 3.
27. Лучицкий И . В . Малороссийская сельская община и сельское духовенство в X V III в . в . — К ., 1884; Сироткін В . Громада // Українці . — Т .1. — К ., 1999. — С .343 – 351; Сироткін В . Община та общинні звичаї // Поділля : Історико - етнографічне дослідження . — К ., 1994. — С . 138 – 144.